

Στον αστερισμό της αριστερής μελαγχολίας, 4

Η αυταπάτη του αυτόνομου ποιητικού έργου

Ποτέ δεν παύει να με εντυπωσιάζει ένα είδος ανάρτησης στο Facebook στο οποίο φαίνεται να ειδικεύονται Έλληνες χρήστες. Δείχνει ένα ποίο ή αντικείμενο χωρίς καμιά απολύτως εξήγηση και συνοδεύεται από μια λέξη: «αυτό». Η εικόνα δείχνει κάτι που υποτίθεται πως είναι τόσο αυταπόδεικτο ώστε κάθε διατύπωση να περισσεύει. Δεν τολμάς να ρωτήσεις «ποιό;» ή «τι;», όπως δεν ρωτά κανείς για το οφθαλμοφανές, γιατί το «αυτό» συνιστά την ταυτολογία της νεοελληνικής οντολογίας: πρέπει να είσαι βλαξ για να μην καταλαβαίνεις το αυτοτελές που δείχνει η εικόνα. «Αυτό» είναι (αυτό που είναι). Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει με συγγραφείς που θεωρούν ένα ποίημα απολύτως αυταπόδεικτο και αρνούνται να ασχοληθούν μαζί του. Πιστεύω όμως ότι ο Έλληνας ποιητής του 21^{ου} αιώνα που πιστεύει στο αυτόνομο ποίημα αδικεί τόσο το έργο του όσο και τον εαυτό του.

Αδικεί το έργο του επειδή το εγκαταλείπει στο αναγνωστικό κοινό χωρίς καμιά υποστήριξη και ενίσχυση. Υποτίθεται πως, αν το ποίημα είναι αυτόνομο, τότε μιλά από μόνο του και δε χρειάζεται σημειώσεις, επεξηγήσεις, διασυνδέσεις, ερμηνείες. Απλώς είναι (όπως είναι η τέχνη για την τέχνη). Έτσι λοιπόν το ποίημα μετεωρίζεται στο πουθενά, μονολογώντας στον εαυτό του και για τον εαυτό του. Βρίσκοντάς το σε τέτοια ναρκισσιστική απομόνωση, ο αναγνώστης δεν έχει τη διάθεση ούτε το χρόνο να ασχοληθεί μαζί του, και το προσπερνά αδιάφορα.

Πιστεύοντας στο αυτοδύναμο ποίημα ο ποιητής αδικεί και τον εαυτό του επειδή τον βάζει σε καραντίνα και δεν του επιτρέπει να συμμετάσχει στην κυκλοφορία και πρόσληψη του έργου του. Επιτρέπεται να παρακολουθεί την ατομική και συλλογική διαχείριση αυτού του έργου αλλά δεν έχει δικαίωμα να συνομιλήσει και να συνδιαλλαγή. Μάλιστα εκείνος ο ποιητής που ενδιαφέρεται για την τύχη της ποιήσής του καταδικάζεται μοραλιστικά για αλαζονεία επειδή δεν αποσύρεται, αφήνοντας το κείμενο να μιλήσει μόνο του και να λειτουργήσει σαν αυτοσκοπός.

Φυσικά η άποψη πως το έργο είναι αυτόνομο είναι απληροφόρητη κι ανιστόρητη, αν όχι υποκριτική. Όλοι γνωρίζουμε πως, για να φτάσει στον αναγνώστη, κάθε λογοτέχνημα έχει διαμεσολαβηθεί, αντικειμενοποιηθεί, εμπορευματοποιηθεί, διαφημιστεί κλπ. Η ιδέα της άμεσης επικοινωνίας μεταξύ τέχνης και κοινού είναι μια τεράστια αυταπάτη που κολακεύει και τις δύο πλευρές. Όπως κάθε τέχνη, η λογοτεχνία πουλιέται, αγοράζεται και ξαναπουλιέται. Το έργο καθεαυτό δεν είναι παρά ένα τέχνασμα της αγοράς (η οποία συμπεριλαμβάνει τους συγγραφείς) για να αποκρύψει την οικονομική της διάσταση και να πουλήσει μια αισθητική καθαρότητα υποτίθεται ανώτερη από κάθε συμφέρον.

Αποτέλεσμα είναι η απαξιωτική στάση προς την ομαδοποίηση που περιέγραψα στην προηγούμενη στήλη μου - η ατυχέστατη αμυντική στάση ποιητών που πηγάζει από μια προσκόλληση στην ξεπερασμένη ιδέα του αυτόνομου έργου το οποίο υποτίθεται πως απαιτεί μια τελείως μοναδική προσέγγιση με αποκλειστικά δικούς του όρους. Πιστεύοντας πως το ποίημα προκύπτει και λειτουργεί αυτοδύναμα, ανεξάρτητα από κάθε εξωτερική συνθήκη και επίδραση, οι συγγραφείς αυτοί αντιστέκονται με ιεραποστολικό μένος σε κάθε κατηγοριοποίηση και κατάταξη. Ισχυρίζονται πως τόσο τα έργα τους όσο και οι ίδιοι λειτουργούν αυτόνομα, σχεδόν άυλα, και δεν μπορούν να υπαχθούν σε καμιά ομάδα, σχολή, τάση, γενιά. Θα ήθελαν πολύ να περιληφθούν σε ανθολογίες, ιστορίες κι εγχειρίδια – αλλά μόνοι τους, επειδή το έργο τους δεν είναι δυνατόν να συγκριθεί και να ενταχτεί. Πρέπει να περιίπταται μόνο του, αμόλυτο από κουλτούρα, αγορά και ιστορία.

Ευτυχώς υπάρχουν και άλλοι συγγραφείς οι οποίοι έχουν μια εξαιρετική αίσθηση του λογοτεχνικού πεδίου και συμμετέχουν ενεργά στις διεργασίες του, όχι ακολουθώντας τις επιταγές της αγοράς αλλά διαπραγματευόμενοι δυναμικά την ταυτότητα και την αξία του έργου τους. Το βιβλίο τους δεν δηλώνει αυτάρεσκα «αυτό» αλλά ρωτά ποιο; πώς; πότε; Όταν κανείς επιχειρεί να τους ομαδοποιήσει, αντί να επικαλούνται ένα αισθητικό «τόδε τί» (Αριστοτέλης), είναι έτοιμοι να συζητήσουν και να προτείνουν εναλλακτικές κατηγορίες και ομάδες, ανοίγοντας έτσι καινούργιους ποιητικούς και πολιτιστικούς ορίζοντες.